

Larisa'nın (Buruncuk) Yeni Çehresi

Turgut Saner

Prof. Dr., İTÜ Mimarlık Fakültesi – Mimarlık Tarihi Programı, 34437 Taksim/İstanbul.
saner@itu.edu.tr

THE NEW VISAGE OF LARISA (BURUNCUK)

Abstract

The architectural survey that has been proceeding from 2010 onwards has brought about the characteristics and buildings of Larisa's close neighborhood. A new picture has come out that reaches far beyond the acropolis area which was designed in late archaic period and re-shaped in the 4th century BC as shown by the 20th century studies. Within the living sphere of Larisa West; the fort and settlement of Larisa East, buildings and terraces of agriculture in the area between the eastern and western centers, and a large courtyard building on Koca Tepe on the level of Gediz Plain have been documented so far. The entire close-by areas were lavishly furnished with buildings of defense and agriculture. This picture most probably indicates a well-organized and ample construction activity initiated by the absolute rule that prevailed in Larisa during the course of 5th and 4th centuries BC.

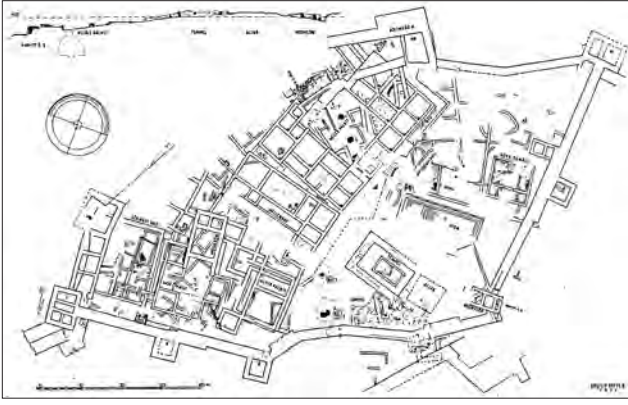
Keywords: Aeolis, Larisa, Buruncuk, agricultural structures.

Öz

2010'dan bu yana ilerleyen Larisa mimari araştırmaları, bu antik yerleşmenin yakın çevre alanlarının niteliğini ve yapılarını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda 20. yüzyıldaki çalışmalardan bilinen, Geç Arkaik Dönem'de şekillenmiş ve MÖ 4. yüzyılda genişletilmiş akropol alanının çok ötesinde yeni bir resim belirmiştir. Larisa Batı'daki ana yerleşmenin yaşam çerçevesi içinde; Larisa Doğu kalesi ve yerleşmesi, Doğu ve Batı merkezleri arasında kalan alanda tarımsal etkinliğe işaret eden yapı ve teraslamalar, ayrıca Gediz Ovası seviyesindeki Koca Tepe'de büyük avlulu bir yapı belgelenmiştir. Tüm çevrenin askeri ve tarımsal yapılarla değerlendirilmesi, büyük olasılıkla MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda Larisa'da geçerli olan mutlak yönetimin programlı ve kapsamlı bir inşaat etkinliğidir.

Anahtar Sözcükler: Aiolis, Larisa, Buruncuk, Tarım Yapıları.

Larisa, Batı Anadolu'nun en erken tarihli kazı yerleri arasındadır. İlk kazı çalışması, Lennart Kjellberg (Uppsala) ve Johannes Boehlau'nun (Kassel) ortak girişimleriyle 1902 yılında yapılmıştır. Kazı çalışmaları 1932-1934 yılları arasında da sürdürülmüş, ancak II. Dünya Savaşı öncesinin olumsuz koşullarına bağlı olarak ilerletilememiş ve arazi faslı kapatılmıştır. 1940-1942 yıllarında çıkan, yapılar, pişmiş toprak mimari öğeler ve küçük buluntuları kapsayan üç ciltlik *Larisa am Hermos* yayınları, bir yandan tüm verileri yorumlarıyla içeren temel bir kaynak görevi üstlenmiş, öte yandan birçok eksiği olmasına karşın kapsayıcı içeriğiyle Larisa'da yeni bir çalışma başlatmak konusunda adeta caydırıcı olmuştur. Oysa Johannes Boehlau ilk Larisa yayınının önsözünde çalışmaların bitirilemediğini ve sürdürülmesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir: “Koyduğumuz nihai hedefe ulaşmadan kazılarımız kesintiye uğramak zorunda kaldı. Şu ana kadar alınan sonuçlar, kazıların uygun bir zamanda tekrar başlaması ve tamamlanması yönünde haklı

Res. 1: Larisa Batı, akropol alanı (Boehlau ve Schefold 1940: lev. 44).

bir arzu ve umut uyandırıyor. O zaman umarız ki sadece akropol alanının mimari tarihinin tümüyle açıklığa kavuşması değil, aynı zamanda, rastlantıyla antik yapılara ve surlara ait kalıntıların ortaya çıktığı geri kalan kent alanının da incelenmesi mümkün olacaktır. Böylece, eğer işaretle aldatmıyorsa, akropolde sadece kısmen görülebilen bir erken dönem Doğu Yunan kentinin kültürü ve tarihiyle birlikte özgün bir resminin bütünlük

içinde çizilmesi gerçekleşecektir.” (Boehlau ve Schefold 1940: önsöz, XIII).

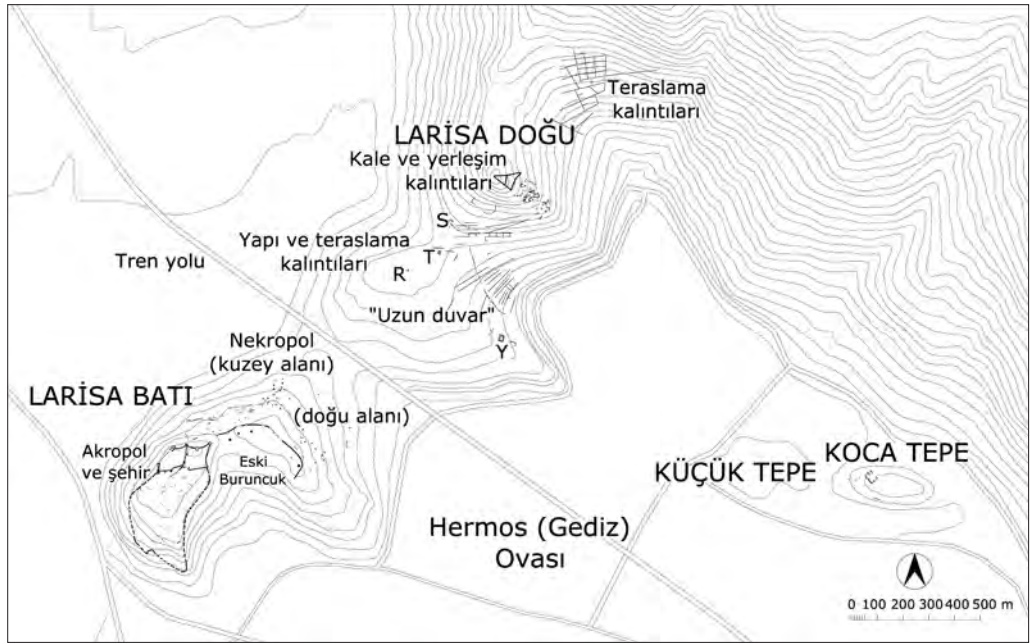
Bu sözlerden 70 yıl sonra Larisa’da, 2010 yılında yeniden mimari belgeleme-yorumlama çalışmaları başlatılmıştır. İlk çalışma Larisa’yı yakından tanıma niteliği taşımış, Eski Saray’ın belgelenmesine öncelik verilmiş (Saner 2012: 419 vd.) ve bunu izleyen süreçte 2011-2016 yılları arasında 6 yıl boyunca çalışmalar yoğun olarak sürdürülmüştür (2015’e kadar gerçekleşen araştırmalar için bkz. Saner 2016). İTÜ araştırmalarının temel amacı, yüzeyden azami veriyi elde ederek ve bunları yorumlayarak Larisa’nın yerleşim düzenine, yapılarına ve tarihsel gelişimine ilişkin sonuçlara varmaktır. Konu mimari olunca, yöntem de öncelikle “anlam ifade ettiği düşünülen tüm duvar izlerinin kaydedilmesi ve buradan toplu bir resme ulaşılması” olarak belirlenebilmektedir¹.

Kuşkusuz 20. yüzyıl çalışmalarının denetlenmesi, eksik yönlerin öncelikle giderilmesi de yeni veriler eklemenin yanında güncel Larisa araştırmalarının görevi olmuştur. Buna göre, örneğin tartışmalı “Eski Saray” yapıları, Megaron ve kuzeydoğu sur hattı taş planı hassasiyetinde belgelenmiştir (Saner 2016: figs 5, 7). Büyük önem taşıyan bu iki yapı ve tabii aynı önemdeki sur hattı, 20. yüzyıl yayınında yalnızca çizgisel krokiler niteliğinde verilebilmiştir. Aynı özen nekropol için de geçerlidir. 20. yüzyıl çalışmalarının eğildiği bir alan olan nekropolde şu ana kadar yaklaşık 90 mezar birimi taş planı ölçeğinde belgelenmiş, ayrıca toplamda “100 kadar” olduğu ifade edilen mezar sayısına bir “20-30 kadar” birim daha, eski Buruncuk Köyü’nün doğusunda tespit edilerek eklenebilmiştir (Boehlau ve Schefold 1940: 109; Saner 2016: 69-73).

Larisa’ya referans veren her türlü çalışma görsel bir destek ihtiyacı olduğunda, yaklaşık 70 yıl boyunca kentin 20. yüzyılda kazılmış, iyi araştırılmış akropol alanının planına işaret etmektedir (Res. 1). Başka bir ifadeyle, Larisa yerleşmesi adeta bu alanla özdeş kabul edilmiştir. Akropol, çeşitli evreleri olmakla birlikte bu sınırlı görüntüyü Geç Arkaik Dönem’de edinmiş, surlar, tapınağın yenilenmesi ve Megaron’la birlikte mutlak bir yönetimin temsil sahnesi

Res. 2: Larisa Batı (sol arka plan), Larisa Doğu (sağ arka plan) ve Koca Tepe’ye (ön planda) doğudan bakış.

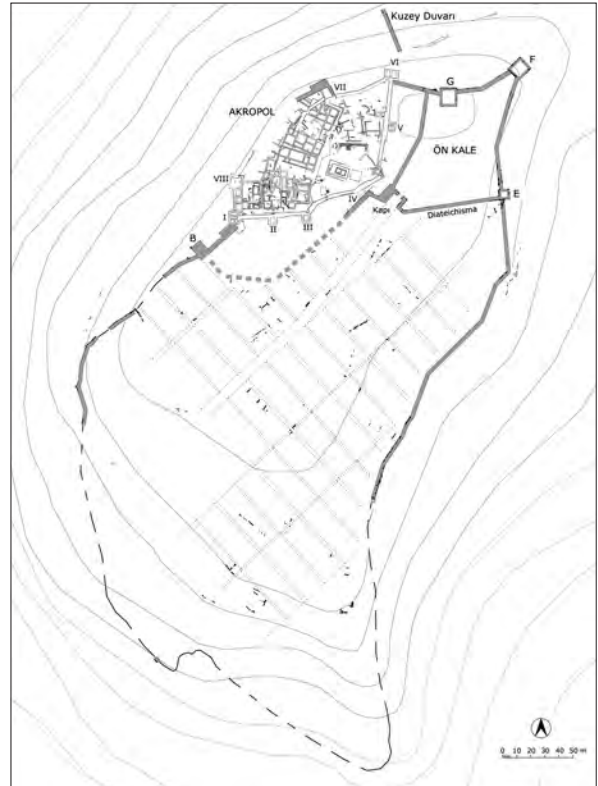
Res. 3: Larisa, genel yerleşim planı.

olarak şekillenmiştir. MÖ 4. yüzyılın bu tabloya eklediği “Yeni Saray” da kompozisyonu tamamlamıştır.

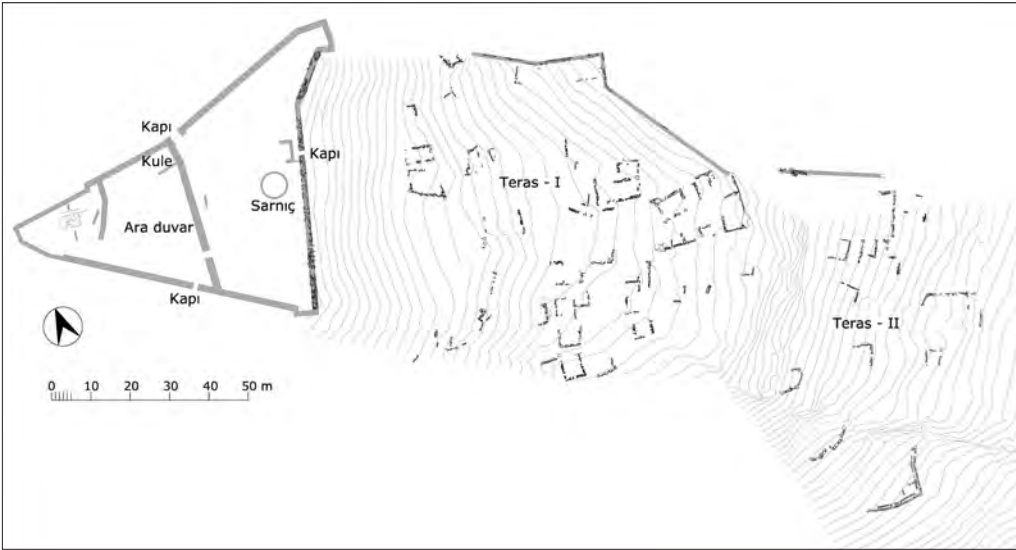
2010’dan bu yana ilerleyen mimari araştırmalar yeni bir Larisa resmi ortaya koyabilmiştir (Res. 2-4). Bu geniş resimde iki merkez yerleşme ile bunları saran alanların içeriği söz konusudur. Merkez yerleşmelerden Larisa Doğu, Geç Arkaik Dönem’e ait üçgen biçimli büyük bir kale ile bunun eteklerindeki teraslara yerleşmiş konut birimlerinden oluşmaktadır; olasılıkla batıdaki ana Larisa yerleşmesine destek amaçlı bir işlevi vardır. Larisa Batı ise yukarıda anılan surlarla sarılı saraylar bölgesi, güneyine doğru gelişen, yine surlarla sarılı esas yerleşme ve geniş nekropolle tanımlıdır. Bu iki merkezin arasındaki bölgede de yoğun biçimde yapılaşma izleri tespit edilmiştir. Ayrıca Larisa Doğu’nun güneydoğusunda, Dumanlı Dağ kütlesinin Gediz Ovası’yla birleştiği yerdeki alçak tepe, anıtsal bir yapının kalıntılarını taşımaktadır. Koca Tepe olarak adlandırılan bu mevkideki tespitlerle birlikte üçüncü bir nokta daha resme girmekte, zengin bir yerleşim panoraması belirmektedir.

Larisa Doğu

Bu merkez nispeten sınırlı sayıda yerleşim izi göstermektedir. Konut olarak yorumlanabilecek yapı kalıntıları bir-iki birimlik boyutta, araziye ve teraslar üzerine yerleşmiştir (Res. 5). Birimler kendi içlerinde ilişkilidir; yapı öbekleri oluşmaktadır. Kapalı hacimleri belirleyen duvar izlerinin yanında “avlu” olarak nitelendirile-

Res. 4: Larisa Batı, akropol ve şehir (ızgara plan çizgileri öneridir).

Res. 5: Larisa Doğu, kale ve yerleşme.

bilecek alanları çeviren duvarlar ve arazide platformlar elde etme amacına yönelik setlerin duvarları da tanımlanabilmektedir. Larisa Doğu yerleşmesinin üzerinde, zirvesi yaklaşık 180 m olan bir yükselti üçgen biçimli bir kaleyle sarılmıştır. Ana girişlerden biri doğuda, diğeri kuzeydedir; bununla birlikte başka girişler de bulunmaktadır. Kale, istinat niteliği taşıyan iki ara duvarla üç parçaya ayrılmıştır. Doğudaki büyük parça bazı zayıf yapı kalıntıları ile geniş, düzgün planlı dairesel bir sarnıcı içermektedir. Zirvede kayaya oyma bir düzenlemenin izleri bulunmaktadır. Kale, inşaatının genel özellikleriyle Larisa Batı'nın iyi bilinen akropol surlarıyla yakın bir ilişki kurmaktadır. Özenli Lesbos duvar örgüsü tekniği, blok yüzeylerinde karşılaşılan derin külünk ya da murç vuruşlarının getirdiği doku başlıca benzerlikler arasındadır (Res. 6-7). Ayrıca kayayı temel alan, bunun üzerine bir ikinci temel veya *toichobat* sırası yerleştiren, nihayet ana duvarı bir miktar daha geriye çekerek başlatan inşaat yöntemi/süreci de iki savunma yapısının ortaklıkları arasındadır. Dolayısıyla Doğu ve Batı yerleşmelerinin savunmasına yönelik bu iki inşaatı aynı kapsamlı etkinlik içinde görmek uygun olacaktır. Hem Larisa Batı'nın savunma mimarlığında, hem de Larisa Doğu'daki kalenin inşaatında MÖ 4. yüzyılın kapsamlı yenileme etkinliğinin sonuçları da Geç Klasik ya da Hellenistik sur inşaatlarının yetkin işçilikli dikdörtgen duvar örgüsünü göstermektedir. Kalede bu örgü zirveye yakın, yukarıdaki alanlarda açık biçimde gözlenmektedir. Kalenin eteğindeki yerleşmenin tarihsel gelişimi de olasılıkla Geç Arkaik Dönem'le yoğun olarak başlamış, Geç Klasik/Hellenistik Dönem'le birlikte devam etmiştir.

Larisa Doğu ve Larisa Batı Arasında Kalan Bölge

Bu bölge, Larisa Batı'yı nekropolüyle birlikte tanımlayan tepe ve yamaçlar ile Larisa Doğu'nun yer aldığı yükseltinin arasında kalmaktadır (Res. 3). Topografyanın iyice alçaldığı

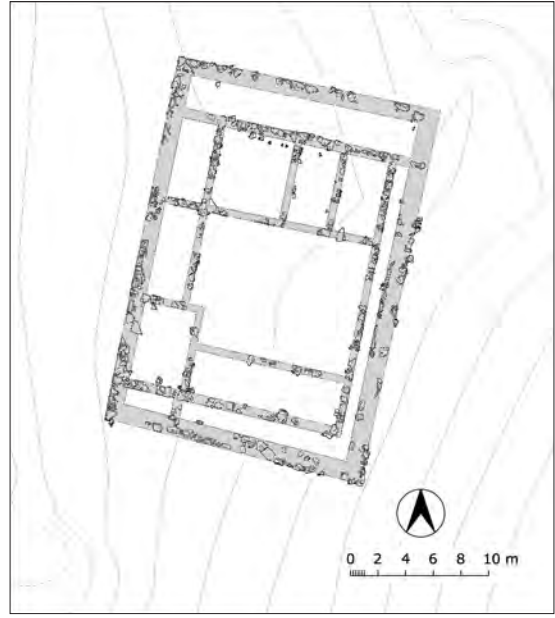

Res. 6: Larisa Doğu, Geç Arkaik kalenin Lesbos örgülü güney duvarından bir bölüm.

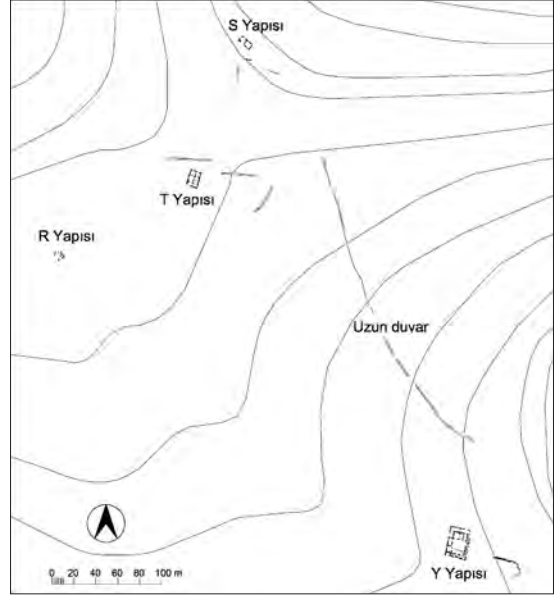

Res. 7: Larisa Batı, Geç Arkaik akropol surunun Lesbos örgülü batı duvarından bir bölüm.

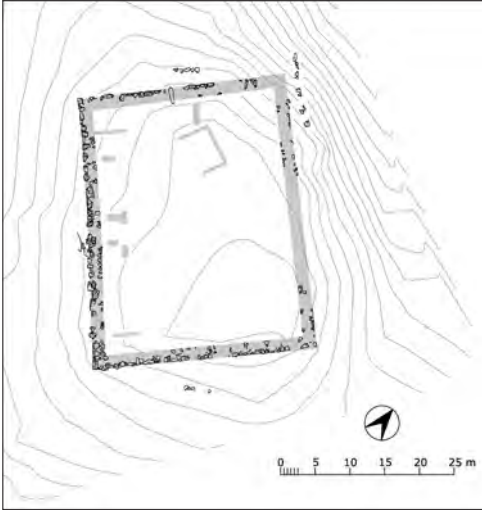
kısmı demiryolu kesmiş durumdadır. Ova üzerinde Dumanlı Dağ'dan güneybatıya yönelen Buruncuk uzantısının güney-güneydoğu eteğinde, ova seviyesinde sulama amaçlı bir kanal devam etmektedir. Demiryolu ile kanal, bunların üzerindeki bölgeyi çalışmalarımızın seyri içinde rahat ulaşılabilirlik açısından bir miktar izole etmiş ve ancak 2015 yılında alanın taranmasına girişilebilmiştir. İlk sefer çok verimli geçmiş ve "Y Yapısı"nın tespiti ve belgelenmesini beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda yakın çevrenin yapı ve teraslama kalıntılarıyla yoğun biçimde değerlendirildiğini de göstermiştir. Y Yapısı avlulu bir kompozisyon sergilemektedir (Res. 8). Büyük dikdörtgen yapının kenar ölçüleri 19 x 27-28 m'dir. Giriş olasılıkla güney-güneydoğu yönündedir. Avluyu mekanlar sarmaktadır. Yapının dış kenarları boyunca "veranda" olarak ifade edilebilecek bir set bırakılmıştır. Avlunun güneybatısındaki mekanın özgün durumda yükselen kule niteliği aldığını önermek mümkündür. Bu yapının hemen doğusunda, kaba bloklarla oluşturulmuş bir çevirme tespit edilmiştir. Y Yapısı'nın kuzeyinde de bir ucu görülebilen, yamacı yaklaşık 270 m kadar dik konumda kesen ve diğer ucu da yukarıdaki bele yakın bir yerde yakalanabilen uzun duvar en ilginç tespitler arasındadır. Duvarın kalınlığı 1,2-1,3 m arasında değişkendir. Duvarın "ayırıcı" bir işlevde mi olduğu, yoksa bir "çevirme"yi mi ifade ettiği açıkça anlaşılamamıştır. Daha üst kotlarda, bel üzerinde dört mekanlı büyükçe, düzgün planlı bir yapı (T Yapısı) ile Larisa Doğu'daki kaleye yaklaşık bir seviyede iki birimli büyük bir yapı daha (S Yapısı) tespit edilmiştir. Bunlara, batıda bir yükselti üzerinde konumlandırılmış bir üçüncüsü (R Yapısı) eşlik etmektedir (Res. 9). T Yapısı yaklaşık 10 x 15 m'lik dış kenar ölçülerine sahiptir. Batısındaki giriş alanında, yine Y Yapısı'nda olduğu gibi bir ön alan ya da "veranda" söz konusudur. Olasılıkla iki ayrı kapıdan iki eş mekana ulaşılmakta, oradan da arka mekanlara geçiş sağlanmaktadır. S Yapısı da büyük, iki hacimli ve masif bir karakterdedir; kenar ölçüleri yaklaşık 5,5 x 13 m'dir. R Yapısı, konumunun önerebileceği gibi çevreyi denetleme işlevini üstlenmiş görünmektedir. Bu yapı da bir ön alana sahiptir. Verandaya benzetilebilecek bu alanlar belli ki yaygın bir uygulamadır ve olasılıkla bu yapıların aynı program içinde, aynı mimari birikimle inşa edildiğini göstermektedir. Bu toplam dört yapı, 2015 ile 2016 çalışmalarının katkılarıdır. Çevrenin, antik tarım sekilerini ifade eden teraslama ile değerlendirildiği görülmektedir. Henüz küçük bir bölümü ölçülerek belgelenmiş olan terasların bir kısmı genel haritalarda seçildiği oranda şimdilik kaydıyla plana eklenmiştir. Alanın bütün yüzeyinin bu tür teraslar ve yapılarla dolu olduğu yavaş yavaş anlaşılmaktadır.

Res. 8: Y Yapısı.

Res. 9: Larisa Doğu ile Larisa Batı arasındaki bölgede R, S, T, Y yapıları ile "uzun duvar".

Res. 10: Koca Tepe Yapısı.

Koca Tepe

Dumanlı Dağ'ın Gediz Ovası'yla birleştiği yerde, Larisa'nın merkez yerleşmelerinden ancak birkaç kilometre uzakta iki yükselti bulunmaktadır. Bunlardan biri Küçük Tepe, diğeri Koca Tepe olarak kayıtlıdır. Küçük Tepe oldukça alçaktır ve üzerinde antik taş ocağı etkinliklerinden kalan izleri taşımaktadır. Koca Tepe'nin de zirvesi ova seviyesinden fazla yüksek değildir ve bir düzlük halindedir. Bu düzlüğün önemli bir kısmını anıtsal bir yapının kalıntıları işgal etmektedir (Res. 10). Büyük yapı burada yalnız değildir; tepenin kuzey sınırında bir çevirme duvarı izlenebilmekte, ayrıca başka antik duvar kalıntıları da tespit edilebilmektedir. Kalıntılardan biri daha ana yapının duvar kalınlığına ulaşmaktadır.

Ana yapının kenar ölçüleri yaklaşık 30-32 x 39 m, duvar kalınlığı ise 1,7-1,8 m'dir. Büyükçe bir avluyu en azından iki kenarı boyunca mekanlar çevirmektedir. Yapının dış duvarları büyük, kabaca biçimlendirilmiş çokgen bloklardan oluşturulmuştur. Duvar kalınlığının fazlalığı ve iri blokların kullanıldığı duvar örgüsü, iddialı ve korunaklı bir yapı içeriğini işaret etmektedir. Panaztepe çıkışı bir çevre araştırması sırasında Koca Tepe yapısı da ziyaret edilmiş ve bir "çiftlik yapısı" olarak tanımlanmıştır (Erkanal-Öktü ve İren 2005: 260).

Larisa Çevre Tespitleriyle İlgili Notlar

Yukarıda kısaca aktarılan Larisa Doğu yerleşmesi, Doğu ve Batı yerleşmeleri arasında kalan bölge ve Koca Tepe yapıları; akropol ile esas şehrin yerleştiği Larisa Batı'nın yaşam çerçevesini oluşturmaktadır. Bu yeni tablo 2010'dan 2016'ya kadar ilerleyen mimari yüzey çalışmalarının katkısıdır ve araştırmaların seyri içinde yeni tespit edilecek birçok başka yapı kalıntısının belgelenmesi, sonuçları daha da zenginleştirecektir. Burada, devam etmekte olan araştırmadan özetlenen bir kesit sunulmuştur.

Larisa'nın Yunan şehri olarak yerleşim tarihine ilişkin en erken göstergeler MÖ 7. yüzyıla aittir. Küçük buluntuların yanı sıra, akropol surlarındaki bir parça, bu yüzyıla yakıştırılmaktadır. Akropoldeki Eski Saray yapıları ile tapınak, ayrıca nekropolün buluntuları da 6. yüzyılın farklı aşamalarına tarihlidir. MÖ 6. yüzyıldaki oluşumun yanı sıra bugün de araştırmaların odağına belirgin biçimde yerleşmiş başlıca iki ana "yükseliş dönemi"nden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki Geç Arkaik inşaat etkinliği, diğeri ise MÖ 4. yüzyıla gelen yoğun onarım ve yapılaşmayla temsil edilmektedir. Geç Arkaik inşaat, Larisa'da gücü elinde tutan kişi ya da gruba yakıştırılmakta, o kişi ya da grubun iddiasının yansıması olarak kabul edilmektedir. Tarihleme epey dar bir aralığa çekilmiş olsa da Larisa verilerini içeren ilk yayında İyon Ayaklanması'ndan "hemen önceki yıllar", bu inşaat etkinliği için önerilmiş, ancak yaklaşık bir 30 yıl içinde Karl Schefold bu ilk önerilerini gözden geçirerek inşaatları İyon Ayaklanması'nın "sonrası"na tarihlemeyi uygun görmüştür (Schefold 1978: 552, 556). Bu dönem, Larisa'nın zenginliğini ve yönetiminin kudretini gösteren önemli bir evredir; toplumsal yaşamın içeriği ne olursa olsun bir "parlak dönem" izlenimi bırakmaktadır. Larisa aynı iddiadaki ikinci dönemi MÖ 4. yüzyıl içinde yaşamıştır. Yeni Saray'ın inşaatı, akropol alanının güneye ve doğuya doğru genişletilmesi, bir *diateichisma* eklenmesi, şehir surlarının ve Larisa Doğu'daki kalenin yenilenmesi öncelikle söylenebilen yansımalarıdır.

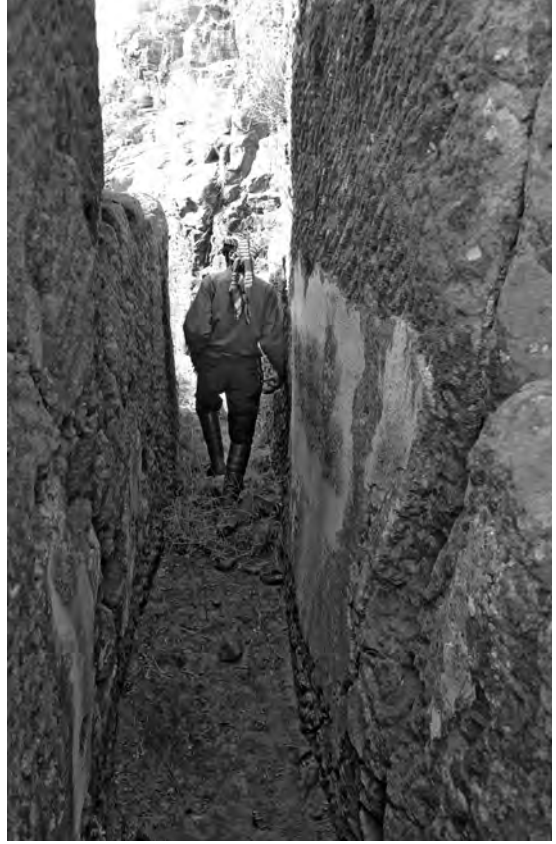
Her iki dönemde de mutlak yönetim gücü, bölgesel koşullara bağlı olarak kapsamlı inşaat girişimlerinde bulunmuştur. Çevre alanın düzenlenmesi de büyük olasılıkla aynı elden çıkarak gerçekleşmiştir. Larisa Doğu'daki kalenin inşaatı belli ki Geç Arkaik evreye denk düşmekte, Larisa Batı'daki girişimleri tamamlamaktadır. Kalenin kullanımının MÖ 4. yüzyılda da sürdüğü eklenen yeni duvarlardan anlaşılabilmektedir. Larisa Doğu'nun Batı yerleşmesine

hizmet eden, lojistik anlamda destek veren bir oluşum olduğu düşünülebilir. Bu desteğin başlıca içeriği askeri olmalıdır. Kalenin özenli inşaatı, Batı yerleşmesindeki akropol suruyla çağdaşlığı ve teraslar üzerinde gelişen Doğu yerleşmesinin boyutlarını fazlasıyla aşan büyüklüğü bu kabulü beraberinde getirmektedir; hatta kalenin Larisa'nın "doğal akropolü" olduğu izlenimini uyandırmıştır (Boehlau ve Schefold 1940: 116). Desteğin bir diğer yönü de kaleye yakın konumlanan, tarım için ayrılan bölgenin işletilmesi olmalıdır. Larisa araştırmalarının 2015 ve 2016'da tespit ettiği düzgün planlı ve bazıları avlulu büyük tarım (ve hayvancılık) yapıları, basit üretim, depolama, barındırma işlevlerinin ötesinde bir mimari iddia içindedir. Yani merkezi ve total bir planlamanın, programlamanın ürünü olmalıdır. Merkezi programlama MÖ 5. yüzyıl başlarındaki Geç Arkaik "yükseliş" ile daha sonra, 4. yüzyıldaki büyük savunma ve gücü pekiştirmeye yönelik yatırımlara bağlı olmalıdır.

Larisa Batı yerleşmesini destekleyen çevre alan, Buruncuk uzantısının tanımlı coğrafyasını en uygun biçimde kullanmış ve buna, Koca Tepe Yapısı'nın gösterdiği gibi verimli Gediz Ovası'nı da katmıştır. Bugün Buruncuk uzantısının eteği boyunca ilerleyen yeni kanal, antik bir öncül kanalın yerini almıştır. Antik kanalın inşaatı Arkaik Dönem içine yerleştirilmekte, yine mutlak gücün inisiyatifiyle ilişkilendirilmektedir (Boehlau ve Schefold 1940: 107). Yeni hat üzerinde kayaya oyma antik kanalın kalıntıları yer yer halen görülebilmektedir. Metruk eski Buruncuk Köyü'nün bulunduğu yamacın alt kotlarında sağlam kısımlar da bulunmaktadır (Res. 11). Batı yerleşmesinin kuzey-kuzeydoğusundaki yaygın nekropolün içinde yine antik dönemin kalıntıları olan kuyu grupları bulunmaktadır. Su ihtiyacının karşılanmasına yönelik bu düzenlemeler kuşkusuz suyun tarım amacı için de Buruncuk uzantısı üzerinde kullanımına hizmet etmiştir. Verimli Gediz Ovası'nın da tarımsal üretim için değerlendirildiği düşünülmelidir. Ancak güvenlik açısından ve olası taşkınların (belki periyodik) tekrarı nedeniyle ovanın yanında Larisa Doğu'nun güney ve kuzey bölgeleri de tarıma ve hayvancılığa yönelik kullanılmış olmalıdır. Kalenin kuzeydoğusundaki daha yüksek alanlarda da yine yerleşme ve tarımsal etkinlik izleri bulunmaktadır; ancak bu kesim henüz belgelenememiş, kaleye yakın yerlerde yol kalıntıları tespit edilmiştir.

Tarım teraslarının düzgün bir planlamayla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Teras kalıntıları henüz ayrıntılı belgelemeye girilememiştir. Ancak birbirine paralel ve dik hatlar seçilebilmektedir. Bu tür çevre düzenlemeleri şehir planlama ölçeğinde bir tasarımın ürünüdür. Larisa örneği yüzey miktarı açısından bilinen bazı önemli düzenlemelere yaklaşmamaktadır. Ancak yine de tarım alanları ile bahçelerin, şehrin kurulması, dönüştürülmesi ve yeniden düzenlenmesi gibi kapsamlı aksiyonlarla ilişki içinde ilerlemiş olması beklenir. Larisa'da ortaya çıkan görüntünün ayrıntılı değerlendirilmesi sürmektedir.

2010'dan bu yana süren mimari odaklı yüzey çalışmaları Larisa'nın çehresini büyük oranda değiştirmiştir; akropoldeki surlardan, saraylardan ve tapıntıdan ibaret olmadığını, bu iddialı mimariyi gerçekleştiren mutlak gücün çevreyi de kararlı biçimde şekillendirdiğini

Res. 11: Larisa Batı, uzun su kanalının eski Buruncuk Köyü yakınlarındaki kısmı.

göstermiştir. Zenginlik dönemlerini Pers yönetimi altında yaşamış ve ömrünü MÖ 3. yüzyılın başlarında tamamlamış bir Aiolis yerleşmesi; temsili yapıları, askeri yatırımları ve yaşamın sürmesi için gerekli olan tarım-hayvancılık etkinliklerinin gerçekleştiği yakın çevre alanlarının düzeniyle yavaş yavaş belirmektedir. Özellikle bölge için model oluşturmaya adaydır.

.....

NOT

1. Larisa (Buruncuk) araştırmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izin ve destekleri (2011), İTÜ BAP destekleme programlarının teşvikiyle (37267 ve 33992 numaralı projeler) başarıyla sürmektedir. Larisa kökenli eserlerin korunduğu İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve İzmir Arkeoloji Müzesi her türlü işbirliğine açık tutumlarıyla çalışmalara ivme kazandırmıştır. Arazi ve belgeleme çalışmaları İTÜ Mimarlık Tarihi Programı üyelerinin ve lisans öğrencilerinin özverili katkılarıyla sürmektedir. Tüm kurum ve kişilere içtenlikle teşekkür ederim.

.....

KAYNAKÇA

- Boehlau, J. ve K. Schefold (yay) 1940. *Larisa am Hermos. Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1902-1934* Bd. I *Die Bauten*. Verlag Walter de Gruyter & Co, Berlin.
- Erkanal-Öktü, A. ve K. İren 2005. "Güney Aiolis Yüzey Araştırması 2003", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 22/1: 259-270.
- Saner, T. 2012. "Larisa (Buruncuk) Akropolü ve Kalesi Yeni Bir Başlangıç 2010", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 29/2: 419-429.
- Saner, T. 2016. "Architectural Survey in Larisa (Buruncuk) 2010-2015", *Larisa Buruncuk Mimari Araştırmaları – Architectural Survey*: 61-93. Ege Yayınları, İstanbul.
- Schefold, K. 1978. "Die Residenz von Larisa am Hermos im Licht neuer Forschungen", *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology* (Ankara – İzmir, 23–30 Sept. 1973): 549-564. Ankara.